

Belirli bir bölgeyi veya çağı simgeleyen kültürel unsurlar sadece o kültür içinde ifade bulur. Ancak unsurlarla ilgili bilgi aktarımında kaynak olarak o dile ait metinlerin birincil olarak kullanılması gerekir. Bu bakımdan Ali Şir Nevâyî'nin eserleri, döneminin sosyal, kültürel ve ekonomik yönünü, eski tarihini, kısacası Türk kültürünün köklü geçmişini yansıtmaktadır.

Yaşam tecrübelerini, içinde bulunduğu tarihî dönemi ve yetiştiği kültürü yapıtlarına sanatsal bir biçimde işleyen Nevâyî'nin eserleri, döneminin Türk tarihi, kültürü, sanatı ve sosyal hayatını günümüze aksettiren bir ayna, çağına tanıklık eden bir belgedir. Bu aynadan o dönem Türk kültürünün söz varlığı yansır.

Eserde Ali Şir Nevâyî'nin bütün eserleri taranarak kültürel söz varlığı tespit edilmiş ve sözcükler sosyal, kültürel ve iktisadî durum olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Her bölüm alt başlıklara ayrılmış, eserlerden elde edilen söz varlığı bu başlıklara göre sistemli bir şekilde tasnif edilmiş, sözcüklerin geçtiği metin örnekleri tercümeleriyle birlikte verilmiş ve metindeki kullanımı yorumlanmıştır.

Araştırmada Nevâyî'nin Türkiye'de yayımlanmış eserleri esas alınmıştır. Tasnif edilen söz varlığının tarihi Türk lehçeleri sözlüklerinde geçtiği yerler belirtilmiş, kimi zaman bazı çağdaş Türk lehçelerinden örneklere yer verilmiş, kimi zaman da bir sözcük yerine o devrin hayatına dair ipuçları veren ögeler seçilerek metin merkezli değerlendirme yöntemi tercih edilmiştir. Aynı zamanda tespit edilen malzemeye göre tarih, halkbilimi, etnografi, sanat tarihi, tıp, musiki, mimari, arkeoloji, kültür çalışmaları gibi yan disiplinlere ait eserler ile Orta Asya'ya gelen İbn Battûta, Clavijo, İbni Arabşah gibi yabancıların seyahatnameleri, Semerkandî, Şâmî, Yezdî, Vâsîfî, Babur, Hândmîr, Ebulgazi Bahadır Han gibi Timurlular dönemi tarihçi ve devlet adamlarının zafernameleri ve vekayinameleri, Barthold, Golombek, Manz, Subtelny, Yakubovskiy, Aka, Yüksel, Alan gibi bilim insanlarının Timurlular dönemi ile ilgili çalışmaları esas alınarak devrin kültürünün genel görünümü ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma sonucunda, Nevâyî'nin, eserlerini sadece sanatsal ve estetik kaygılarla yazmadığı, bağlı olduğu toplumun yaşam tarzını ve kültürünü ana hatlarıyla ortaya koyduğu, Türk kültür tarihine ve araştırmalarına kaynaklık edebilecek bir nitelik taşıdığı için bu tür edebî eserlerin toplumla birlikte incelenmesi gerektiği ve bunun hem tarihçilere hem dilcilere hem de kültür araştırmacılarına önemli bilgiler sunabileceği görülmüştür.



Kapak resmi: **Anonim**, Timur'un Sarayı,  
Museums of India/Allahabad Museum'den

online satış için:  
[www.kesityayinlari.com](http://www.kesityayinlari.com)  
kesityayinlari  
kesityayinlari

ALİ ŞİR NEVÂYÎ'NİN ESERLERİNDE  
KÜLTÜREL SÖZ VARLIĞI

Dr. Lira MAIRAMBEK KYZY



# ALİ ŞİR NEVÂYÎ'NİN ESERLERİNDE KÜLTÜREL SÖZ VARLIĞI



Dr. Lira MAIRAMBEK KYZY





**ALİ ŞİR NEVÂYÎ'NİN ESERLERİNDE  
KÜLTÜREL SÖZ VARLIĞI**



**ALİ ŞİR NEVÂÎ'NİN ESERLERİNDE KÜLTÜREL SÖZ VARLIĞI**  
**DR. LIRA MAIRAMBEK KYZY**

*İmtiyaz Sahibi*

**Sadettin Bayrak**

*Yayın Koordinatörü*

**Rekin Ertem**

*Editör*

**Ercan Alkaya**

*Kapak Tasarımı*

**Hüseyin Özkan**

*İç Tasarım*

**Özlem Özkan**

*Baskı ve Cilt*

**Çalış Ofset**

Davutpaşa Caddesi Yılanlı Ayazma Sokak

No : 8 Örme İşhanı Topkapı/İstanbul

Tel : 0212 493 11 06

*Birinci Baskı*

**Eylül 2022**

ISBN: 978-625-7698-81-8

T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 11805

**KESİTYAYINLARI**

Ankara Caddesi No: 15 Konak Han Kat: 1

Hobyar Mahallesi Çağaloğlu/İstanbul

Tel : 0212 512 56 33 / 0212 511 68 28

Faks : 0212 512 56 63

web : [www.kesityayinlari.com](http://www.kesityayinlari.com)

e-mail : [kesit@kesityayinlari.com](mailto:kesit@kesityayinlari.com)

© KESİT YAYINLARI

Tüm Hakları Saklıdır. Yayınevinin izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

**KESİT YAYINLARI**, Karbey Yayıncılık Eğitim ve Dan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. kuruluşudur.

# **ALİ ŖİR NEVÂYÎ’NİN ESERLERİNDE KÜLTÜREL SÖZ VARLIĞI**

**Dr. Lira MAIRAMBEK KYZY**

İstanbul, 2022





*Bu çalışmayı beni sonsuz sevgisi ile büyüten  
anneannem Tursun'un değerli anısına ithaf ediyorum.*



## İÇİNDEKİLER

|                              |           |
|------------------------------|-----------|
| <b>TABLolar DİZİNİ .....</b> | <b>16</b> |
| <b>ŞEKİLLER DİZİNİ .....</b> | <b>16</b> |
| <b>TEŞEKKÜR.....</b>         | <b>17</b> |
| <b>KISALTMALAR.....</b>      | <b>19</b> |
| <b>İŞARETLER.....</b>        | <b>23</b> |
| <b>ÖN SÖZ.....</b>           | <b>25</b> |

### BİRİNCİ BÖLÜM / 27

|                                                                  |           |
|------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. GİRİŞ.....</b>                                             | <b>27</b> |
| 1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi .....                             | 27        |
| 1.2. Çalışmanın Sınırlıkları ve Yöntemi .....                    | 28        |
| 1.3. Dil-Kültür İlişkisi.....                                    | 28        |
| 1.3.1. Dil-Kültür İlişkisi Üzerine Ortaya Çıkan Yaklaşımlar..... | 32        |
| 1.3.1.1. Budundilbilimi .....                                    | 34        |
| 1.3.1.2. Toplumdilbilimi .....                                   | 35        |
| 1.3.1.3. Kültürdilbilimi .....                                   | 36        |
| 1.4. Dil-Kültür İlişkisine Dayalı Bazı Kavramlar .....           | 38        |
| 1.4.1. Kültürel Şema.....                                        | 38        |
| 1.4.2. Kültürel Metafor.....                                     | 40        |
| 1.4.3. Kültürel Çağrışım.....                                    | 40        |
| 1.4.4. Kavram .....                                              | 41        |
| 1.4.5. Dil Dünya Görüşü .....                                    | 43        |
| 1.4.6. Basmakalıp .....                                          | 44        |
| 1.4.7. Anıştırma .....                                           | 46        |
| 1.4.8. Özolgu .....                                              | 47        |
| 1.5. Dil-Kültür İlişkisi İle İlgili Çalışmalar.....              | 48        |
| 1.6. Ali Şir Nevâyî'nin Hayatı ve Eserleri .....                 | 51        |
| 1.6.1. Nevâyî'nin Devlete Hizmeti.....                           | 52        |
| 1.6.2. Nevâyî'nin Kişiliği.....                                  | 53        |
| 1.6.3. Nevâyî'nin Anadolu'ya Etkisi.....                         | 54        |
| 1.6.4. Eserleri .....                                            | 54        |



## İKİNCİ BÖLÜM / 61

|                                                        |    |
|--------------------------------------------------------|----|
| 2. SOSYAL DURUM.....                                   | 61 |
| 2.1. Aile ve Akrabalık.....                            | 61 |
| 2.1.1. Çekirdek Aile .....                             | 61 |
| 2.1.2. Evlat, Çocuk.....                               | 63 |
| 2.1.3. Kardeşlik .....                                 | 65 |
| 2.1.4. Yakın Akrabalık .....                           | 67 |
| 2.1.5. Evlilik Yoluyla Oluşan Akrabalık.....           | 68 |
| 2.1.6. Torun, Kuzen.....                               | 68 |
| 2.1.7. Soy, Akraba.....                                | 69 |
| 2.1.8. Üveylik ve Evlatlık Durumu .....                | 70 |
| 2.1.9. Süt Kardeşlik.....                              | 71 |
| 2.1.10. Karı-Kocalık.....                              | 71 |
| 2.2. Evlenme ve Boşanma.....                           | 73 |
| 2.2.1. Evlenme.....                                    | 73 |
| 2.2.2. Nişan .....                                     | 75 |
| 2.2.3. Düğünler.....                                   | 75 |
| 2.2.3.1. Düğün Türküleri .....                         | 76 |
| 2.2.3.2. Evlilik Adetleri .....                        | 77 |
| 2.2.3.3. Saçı ve Ağırlık .....                         | 77 |
| 2.2.3.4. Nikâh Öncesi Gelinle Damadın Süslenmesi ..... | 79 |
| 2.2.4. Boşanma .....                                   | 79 |
| 2.3. İdari Yapı ve Devlet Yönetimi.....                | 81 |
| 2.3.1. Yöneticiler ve Unvanlar .....                   | 81 |
| 2.4. Saray Görevlileri.....                            | 87 |
| 2.4.1. Kâtipler.....                                   | 87 |
| 2.4.2. Bekçiler .....                                  | 88 |
| 2.4.3. Aşçılar .....                                   | 88 |
| 2.4.4. Divan Görevlileri.....                          | 89 |
| 2.4.5. Lala ve Dadılar .....                           | 91 |
| 2.4.6. Diğer Görevliler .....                          | 92 |
| 2.5. Hükümdarlık Simgeleri.....                        | 94 |
| 2.5.1. Ferman ve Mektuplar .....                       | 94 |
| 2.5.2. Mühürler.....                                   | 95 |
| 2.5.3. Diğer Simgeler .....                            | 98 |

|                                          |     |
|------------------------------------------|-----|
| 2.6. Yurt ve Yerleşim Birimleri .....    | 99  |
| 2.7. Halk.....                           | 101 |
| 2.8. Etnik Gruplar .....                 | 103 |
| 2.8.1. Türk Boyları .....                | 103 |
| 2.8.2. Çağatay Boyları.....              | 105 |
| 2.8.3. Farklı Etnik Gruplar .....        | 108 |
| 2.9. Meslekler .....                     | 110 |
| 2.9.1. Zanaatçılar.....                  | 110 |
| 2.9.1.1. Zanaat Mekanları.....           | 113 |
| 2.9.2. Silahçılar ve Silah Ustaları..... | 113 |
| 2.9.3. Aşçılar ve Ekmekçiler .....       | 115 |
| 2.9.4. Helvacılar .....                  | 115 |
| 2.9.5. Kumaşçı ve Dokumacılar .....      | 116 |
| 2.9.6. Falcılar ve Falcılık.....         | 117 |
| 2.9.7. Kitap İşiyile Uğraşanlar.....     | 118 |
| 2.9.8. Diğer Meslekler.....              | 119 |
| 2.10. Yoksullar ve Zenginler .....       | 122 |
| 2.11. Hırsızlar ve Eşkıyalar.....        | 124 |
| 2.12. Kölelik .....                      | 126 |
| 2.13. Çocuklar.....                      | 128 |
| 2.13.1. Çocukların Uğraşları .....       | 128 |
| 2.13.2. Çocuğun Hareketleri .....        | 130 |
| 2.13.3. Çocuğu Beslemek.....             | 131 |
| 2.13.4. Çocuğu Avutmak.....              | 131 |
| 2.13.5. Çocuk Oyunları .....             | 131 |
| 2.14. Güvenlik.....                      | 132 |
| 2.14.1. Güvenlik Görevlileri .....       | 132 |
| 2.14.2. Kaleler .....                    | 135 |
| 2.15. Yargı ve Ceza.....                 | 137 |
| 2.15.1. Tanıklık .....                   | 137 |
| 2.15.2. Cezalar.....                     | 138 |
| 2.15.2.1. Ölüm Cezaları.....             | 139 |
| 2.15.2.2. Hapishane ve Mahkumluk .....   | 140 |
| 2.15.3. Diğer Terimler.....              | 141 |

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| 2.16. Oyun, Eğlence, Bayram .....                     | 143 |
| 2.16.1. Zeka Oyunları.....                            | 143 |
| 2.16.1.1. Satranç Oyunu .....                         | 143 |
| 2.16.1.1.1. Satranç Taşları ve Hamleler.....          | 145 |
| 2.16.1.2. Tavla Oyunu .....                           | 148 |
| 2.16.2. Bedensel Oyunlar .....                        | 149 |
| 2.16.2.1. Güreş.....                                  | 149 |
| 2.16.2.2. Çevgan/Çögen Oyunu.....                     | 150 |
| 2.16.2.3.Kabak Oyunu .....                            | 151 |
| 2.16.3. Bayramlar ve Özel Günler.....                 | 153 |
| 2.17.Giyim Kuşam .....                                | 157 |
| 2.17.1.Kumaşlar .....                                 | 157 |
| 2.17.2.Kürkler .....                                  | 162 |
| 2.17.3. Kıyafetler.....                               | 165 |
| 2.17.3.1. Üst Giyim .....                             | 165 |
| 2.17.3.2. İç Giyim.....                               | 171 |
| 2.17.3.3. Erkek Başlıkları .....                      | 172 |
| 2.17.3.4. Kadın Peçe ve Başörtüleri .....             | 174 |
| 2.17.4. Ayakkabılar .....                             | 176 |
| 2.17.5. Kemer ve Kuşaklar.....                        | 176 |
| 2.18. Süs, Süslenme, Süs Malzemeleri ve Güzellik..... | 177 |
| 2.18.1. Süsleyici, Süslü .....                        | 177 |
| 2.18.2. Makyaj Malzemeleri .....                      | 178 |
| 2.18.3. Güzel Kokular .....                           | 180 |
| 2.18.4. Takılar .....                                 | 181 |
| 2.18.5. Süs Aksesuarları.....                         | 183 |
| 2.18.5.1. Sorguçlar.....                              | 183 |
| 2.18.5.2. Süs Taşları .....                           | 185 |
| 2.18.6. Süslenme Eylemleri.....                       | 186 |
| 2.18.7. Erkeklerde Güzellik.....                      | 187 |
| 2.19. Ev, Çadır ve Eşyalar .....                      | 187 |
| 2.19.1. Çadır Türleri.....                            | 187 |
| 2.19.2. Çadır Malzemeleri.....                        | 189 |
| 2.19.3. Eşyalar.....                                  | 194 |

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| 2.19.3.1. Halı ve Kilim .....               | 194 |
| 2.19.3.2. Anahtar ve Kilit .....            | 195 |
| 2.19.3.3. Diğer Aletler .....               | 195 |
| 2.20. Aydınlatma ve Isınma .....            | 196 |
| 2.21. Mutfak ve Yeme İçme .....             | 201 |
| 2.21.1. Mutfak Eşyası.....                  | 201 |
| 2.21.2. Misafirperverlik.....               | 207 |
| 2.21.3. Yemekler .....                      | 210 |
| 2.21.3.1. Hamur Yemekleri .....             | 211 |
| 2.21.3.2. Tahıl Yemekleri.....              | 214 |
| 2.21.3.3. Ekmekler.....                     | 215 |
| 2.21.3.4. Et Yemekleri.....                 | 216 |
| 2.21.3.5. Süt Ürünleri .....                | 220 |
| 2.21.3.6. Tatlılar .....                    | 221 |
| 2.21.3.7. Şerbetler.....                    | 223 |
| 2.21.3.8. Mezeler .....                     | 224 |
| 2.21.3.9. Tatlandırıcılar .....             | 224 |
| 2.21.4. Meyve ve Sebzeler .....             | 225 |
| 2.21.4.1. Meyveler.....                     | 225 |
| 2.21.4.2. Sebzeler .....                    | 228 |
| 2.21.5. İçki Kültürü .....                  | 229 |
| 2.21.5.1. İşret Meclisleri.....             | 230 |
| 2.21.5.2. İçki Ritüelleri.....              | 231 |
| 2.21.5.3. İçki Çeşitleri .....              | 232 |
| 2.21.5.3.1. Şarap ve Çeşitleri.....         | 234 |
| 2.21.5.3.2. Şarap Üretimi.....              | 238 |
| 2.21.5.4. İçki Kapları .....                | 239 |
| 2.21.5.5. İçme Eylemleri.....               | 242 |
| 2.21.5.6. Sarhoşluk, Sarhoş Olmak.....      | 243 |
| 2.21.5.7. İçkiye Katılan Maddeler .....     | 244 |
| 2.21.5.8. İçki Mekanları.....               | 245 |
| 2.22. Zaman, Mevsim ve Ölçü Birimleri ..... | 245 |
| 2.22.1. Mevsimler.....                      | 246 |
| 2.22.2. Vakitler.....                       | 247 |



|                                          |     |
|------------------------------------------|-----|
| 2.22.2.1. Sabah Vakti.....               | 247 |
| 2.23.2.2. Akşam ve Gece Vakti.....       | 248 |
| 2.22.3. Aylar ve Günler.....             | 249 |
| 2.22.4. Ölçü Birimleri.....              | 251 |
| 2.22.4.1. Uzunluk Ölçüleri.....          | 252 |
| 2.22.4.2. Ağırlık Ölçüleri.....          | 253 |
| 2.22.4.3. Alan Ölçüleri.....             | 253 |
| 2.23. Sağlık.....                        | 254 |
| 2.23.1. Hastalar.....                    | 254 |
| 2.23.1.1. Akıl Hastası.....              | 255 |
| 2.23.2. Hastalıklar.....                 | 256 |
| 2.23.2.1. Yaralar.....                   | 261 |
| 2.23.3. Hastaneler.....                  | 261 |
| 2.23.4. Tedavi Yöntemleri.....           | 262 |
| 2.23.5. İlaçlar.....                     | 265 |
| 2.23.6. Tıbbî Malzemeler.....            | 267 |
| 2.23.7. İyileşmek, Sağlığa Kavuşmak..... | 267 |
| 2.23.8. Hasta Ziyareti.....              | 268 |

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM / 269

|                                              |     |
|----------------------------------------------|-----|
| 3. KÜLTÜREL DURUM.....                       | 269 |
| 3.1. Dinî İnanç.....                         | 269 |
| 3.1.1. Tanrı.....                            | 270 |
| 3.1.2. Cennet.....                           | 271 |
| 3.1.3. Cehennem.....                         | 271 |
| 3.1.4. Kıyamet.....                          | 272 |
| 3.1.5. İslamın Beş Temeli.....               | 273 |
| 3.1.6. Din Görevlileri.....                  | 275 |
| 3.1.7. Tekkeler.....                         | 277 |
| 3.1.8. Halasiyye Tekkesinin Görevlileri..... | 277 |
| 3.2. İslam Öncesi İnanç İzleri.....          | 279 |
| 3.3. Ölüm.....                               | 282 |
| 3.3.1. Yas.....                              | 282 |
| 3.3.1.1. Yas Giysisi ve Yas Rengi.....       | 282 |

|                                                         |     |
|---------------------------------------------------------|-----|
| 3.3.2.1. Yası İfade Etme Adetleri .....                 | 284 |
| 3.3.2. Taziye .....                                     | 286 |
| 3.3.3. Ölüyü Hazırlama .....                            | 287 |
| 3.3.4. Mezar ve Defin .....                             | 289 |
| 3.3.5. Ölümle İlgili Örtmeceler .....                   | 290 |
| 3.3.6. Ölüm Yemeği .....                                | 292 |
| 3.4. Sanatlar .....                                     | 293 |
| 3.4.1. Güzel Sanatlar .....                             | 293 |
| 3.4.1.1. Mimarlık Sanatı .....                          | 293 |
| 3.4.1.1.1. Mimari Unsurlar .....                        | 293 |
| 3.4.1.2. Süsleme ve Tasarım .....                       | 295 |
| 3.4.1.3. Bağlar .....                                   | 297 |
| 3.4.1.4. Tezhip, Nakış, Resim ve Yazı Sanatçıları ..... | 299 |
| 3.4.2. İşitsel Sanatlar .....                           | 300 |
| 3.4.2.1. Müzik .....                                    | 300 |
| 3.4.2.2. Müzik Makamları .....                          | 302 |
| 3.4.2.3. Oyun ve Dans .....                             | 305 |
| 3.4.2.4. Şarkı ve Türkü .....                           | 306 |
| 3.4.2.5. Ezgi ve Nağme .....                            | 307 |
| 3.4.2.6. Sanatçılar .....                               | 307 |
| 3.4.2.7. Çalgılar .....                                 | 310 |
| 3.4.2.7.1. Telli Çalgılar .....                         | 310 |
| 3.4.2.7.2. Nefesli Çalgılar .....                       | 314 |
| 3.4.2.7.3. Vurmalı Çalgılar .....                       | 315 |
| 3.4.2.8. Müzik Eylemleri .....                          | 315 |
| 3.4.2.8.1. Çalgı Çalma .....                            | 315 |
| 3.4.2.8.2. Şarkı, Türkü Söyleme .....                   | 317 |
| 3.4.2.8.3. Beste Yapma .....                            | 317 |
| 3.4.3. Sahne Sanatları .....                            | 318 |
| 3.4.3.1. Kukla Oyunu .....                              | 318 |
| 3.4.3.2. Oyuncular .....                                | 318 |
| 3.4.4. Edebiyat .....                                   | 321 |
| 3.4.4.1. Anlatıcılar .....                              | 322 |
| 3.5. Atçılık ve At Takımları .....                      | 323 |

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| 3.5.1. At Türleri.....                      | 323 |
| 3.5.2. Yaşlarına Göre Atlar .....           | 324 |
| 3.5.3. At Donları.....                      | 326 |
| 3.5.4. At Takımları .....                   | 327 |
| 3.5.5. At Bakıcılığı .....                  | 332 |
| 3.6. Askerlik, Ordu ve Savaş Aletleri ..... | 333 |
| 3.6.1. Ordu ve Asker .....                  | 333 |
| 3.6.2. Askeri Birlikler.....                | 335 |
| 3.6.3. Savaş Giysileri.....                 | 338 |
| 3.6.4. Silahlar ve Malzemeleri .....        | 339 |
| 3.6.4.1. Kesici Silahlar.....               | 340 |
| 3.6.4.2. Delici Silahlar .....              | 340 |
| 3.6.4.3. Ateşsiz Silahlar .....             | 342 |
| 3.6.4.4. Ateşli Silahlar .....              | 342 |
| 3.6.4.5. Savunma Silahları.....             | 343 |
| 3.6.5. Savaş Eylemleri.....                 | 343 |
| 3.6.6. Düşman .....                         | 344 |
| 3.6.7. Mehter Takımı Aletleri.....          | 344 |
| 3.6.8. Talimgâh Yeri .....                  | 345 |
| 3.6.9. Asker Maaşı.....                     | 345 |

#### **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM / 347**

|                                        |     |
|----------------------------------------|-----|
| 4. İKTİSADİ DURUM.....                 | 347 |
| 4.1. Para .....                        | 347 |
| 4.1.1. Borç .....                      | 349 |
| 4.2. Ticaret .....                     | 350 |
| 4.2.1. Alım Satım .....                | 350 |
| 4.2.2. Ticarete Rol Alan Kişiler ..... | 352 |
| 4.2.3. Çarşı, Pazarlar .....           | 353 |
| 4.2.4. Kervancılık .....               | 354 |
| 4.2.5. Çarşı Hamamları .....           | 355 |
| 4.2.6. Yeme İçme Yerleri .....         | 356 |
| 4.3. Vergi .....                       | 356 |
| 4.4. Tarım.....                        | 359 |
| 4.4.1. Bağlar .....                    | 360 |
| 4.4.2. Çiftçiler .....                 | 360 |

|                                                                        |            |
|------------------------------------------------------------------------|------------|
| 4.4.3. Toprağı Sürme, Ekip Biçme .....                                 | 361        |
| 4.4.4. Ürünler .....                                                   | 364        |
| 4.4.5. Sulama .....                                                    | 366        |
| 4.4.6. Öğütme ve Değirmen .....                                        | 367        |
| 4.5. Hayvancılık .....                                                 | 368        |
| 4.5.1. Büyükbaş Hayvancılık .....                                      | 368        |
| 4.5.2. Küçükbaş Hayvancılık .....                                      | 369        |
| 4.5.3. Kumes Hayvancılığı .....                                        | 370        |
| 4.5.4. İpek Böcekçiliği .....                                          | 370        |
| 4.5.5. Çoban ve Sürüsü .....                                           | 371        |
| 4.5.6. Hayvancılık Eylemleri .....                                     | 372        |
| 4.6. Avcılık .....                                                     | 372        |
| 4.6.1. Geyik Avlama .....                                              | 374        |
| 4.6.2. Domuz Avlama .....                                              | 375        |
| 4.6.3. Avcılar .....                                                   | 376        |
| 4.6.4. Kuşçuluk ve Kuş Avlama .....                                    | 377        |
| 4.6.5. Kuş Avcıları .....                                              | 378        |
| 4.6.6. Kuşhaneler .....                                                | 379        |
| 4.6.7. Kuş Avı Araçları .....                                          | 380        |
| 4.6.8. Av Köpeğiyle Avlanma .....                                      | 381        |
| 4.6.9. Balık Avı .....                                                 | 381        |
| 4.7. Eğitim .....                                                      | 381        |
| 4.7.1. İlköğretim .....                                                | 382        |
| 4.7.2. Yükseköğretim .....                                             | 383        |
| 4.7.3. İhlâsiyye Medresesi'ndeki Öğretim Görevlileri ve Maaşları ..... | 386        |
| 4.7.4. İhlâsiyye Medresesi'ndeki Öğrenciler ve Burs İmkânı .....       | 388        |
| 4.7.5. İhlâsiyye Medresesi'ndeki Dersler .....                         | 389        |
| 4.7.6. Medreselerde Okutulan Diğer Dersler .....                       | 389        |
| 4.7.7. Astronomi ve Terimleri .....                                    | 390        |
| 4.7.8. Kütüphane .....                                                 | 392        |
| <b>SONUÇ .....</b>                                                     | <b>393</b> |
| <b>KAYNAKÇA .....</b>                                                  | <b>401</b> |
| <b>ŞEKİLLER .....</b>                                                  | <b>417</b> |
| <b>SÖZCÜK DİZİNİ .....</b>                                             | <b>423</b> |

## ÖN SÖZ

İnsanın yarattığı maddi ve manevi her türlü ürün yani kültür, dil ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü toplumdaki kültürel gelişimler dile yansır, dil de kültürü biriktirir, geliştirir ve kuşaktan kuşağa aktarır.

Bu konuda kültür araştırmacıları dili arkeolojiden daha önemli bir kültür hazinesi olarak görürler ve eski çağlara ait yer altında saklanamayan nesneleri eski bir metinde bulmanın mümkün olduğunu belirtirler. Türkçenin Göktürk, Uygur, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Çağatay ve Osmanlı dönemlerinde yazılan tüm tarihi eserleri de bir hazine değerindedir. Türklerin bu devirlerde benimsediği inanç, örf adet, yaşam tarzı ve dünya görüşü ile tüm bilgiler dönemin eserlerinden elde edilebilmektedir.

Doğu Türklerinin ortak yazı dili olan ve 20. yüzyılın başlarına kadar kullanılan Çağatayca, başta edebiyat olmak üzere pek çok dalda eserlerin meydana geldiği zengin bir alandır. Çağataycanın bir edebi dil haline gelmesinde ve klasik bir nitelik kazanmasında büyük hizmeti olan kişi şüphesiz Ali Şir Nevâyî'dir. Divanları, mesnevileri, tezkireleri, risaleleri başta olmak üzere çeşitli konularda otuza yakın eseri olan Nevâyî yaşadığı dönemin kültürünü her yönüyle eserlerine işlemiştir. Eserlerinde o döneme ait etnografik ve tarihi bilgilere, maddi ve manevi kültür unsurlarına, toplumun dünya görüşüne, yaşam tarzına ve değer yargılarına rastlamak mümkündür.

Bu çalışmada, Nevâyî'nin eserlerindeki söz varlığından yola çıkarak dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatının ortaya konması hedeflenmiştir.

İnceleme sırasında Nevâyî'nin, eserlerini kaleme alırken her türlü kültür unsurundan beslenerek toplumun aile ve akrabalık değerleri, devletin siyasi ve idari yapısı, devrin etnik grupları, meslek kolları, sınıf ayrımı, yargı sistemi, eğlence anlayışı, barınma ve beslenme kültürü, giyim kuşamı, sağlık sistemi, dini inancı, sanat dalları, ordu düzeni, ticareti, tarım ve hayvancılığı, eğitim sistemi gibi pek çok alanı başarıyla yansıttığı görülmüştür.